

გერონტი ქიქოძის ლიტერატურულ - კრიტიკული ნააზრევიდან

ეკა ვარდოშვილი

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული
პროფესორი, ქართული ლიტერატურის ისტორიის
სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტი, ივ.
ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
E-mail: eka.vardoshvili@tsu.ge

*წარმოადგინა ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის ო. ჭურღულიას
სახელობის ქართული ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტმა*

აბსტრაქტი. მეცნიერული კვლევისას გერონტი ქიქოძე ეყრდნობოდა რუს და დასვლეთ ევროპელ მწერალთა და ფილოსოფოსთა ნააზრევს. იგი იყო ბრწყინვალე მთარგმნელი, კრიტიკოსი და ლიტერატურათმცოდნე.

ილია ჭავჭავაძის პიროვნებისა და შემოქმედების შესახებ იგი შემდეგ წერილებსა და ნარკვევებში გვესაუბრება: „ილია ჭავჭავაძის პორტრეტისათვის“, „ქართული კულტურის ტრადიციები და ილია ჭავჭავაძე“, „ილია ჭავჭავაძე“, „ტრაგიკულის გრძნობა ქართულ პოეზიაში“, „პოეზია და სინამდვილე“. „მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“. ილია ჭავჭავაძის შესახებ მნიშვნელოვანია გ. ქიქოძის შემდეგი დებულებები: ილიამ სალიტერატურო ჟანრებისა და ტიპების დემოკრატიზაცია მოახდინა. ილიას იგი მიიჩნევს პირველ ქართველ მწერლად, რომელმაც პოეზიას თავის სამშობლოს უახლოესი სინამდვილე დაუდო საფუძვლად. ამასთანავე, ქიქოძე თვლის, რომ პატრიოტული ლექსების უმრავლესობა პროგრამული ხასიათისაა ან განსაზღვრული თემის განვითარებას წარმოადგენს. „განდეგილი“ მას ყველაზე აბსტრაქტულ ქმნილებად მიაჩნია ილიას ნაწარმოებთა შორის, რომლის მორალი სრულიად გარკვეულია, ესაა ასკეტიზმის უარყოფა ჰუმანიზმის სახელით. ასევე აღნიშნავს, რომ ილიამ, როგორც მხატვარმა, განსაკუთრებით სოციალური საკითხებისადმი მიძღვნილი ნაწერებით გაითქვა სახელი. 1936 წლით დათარიღებულ წერილში „ქართლი კულტურის ტრადიციები

და ილია ჭავჭავაძე“ გ. ქიქოძე ასკვნის: „რუსთაველის მსგავსად ილია ჭავჭავაძემაც ქართული ლიტერატურა გაანთავისუფლა ნაციონალური კარჩაკეტილობისაგან, მან ქართული კულტურის ჯანსაღი ტრადიციები მოწინავე კაცობრიობის დიდ იდეურ მოძრაობას დაუკავშირა. მხოლოდ რუსთაველის დროს ყველაზე მოწინავე წინა აზრის და ბიზანტიის კულტურა იყო. ილიას დროს კი დასავლეთ-ევროპის კულტურა“ (გ. ქიქოძე).

გ. ქიქოძისეული თვალთახედვა ი. ჭავჭავაძის ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესახებ აქტუალური და მნიშვნელოვანია დღესაც.

საკვანძო სიტყვები: ქიქოძე, ჭავჭავაძე, ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილები, შეფასებები.

გერონტი ქიქოძის ლიტერატურულ - კრიტიკული ნააზრევის შესახებ უფრო გაგვიოლდება საუბარი, თუ გავითვალისწინებთ, რომ გერონტი ქიქოძე ღრმად და საფუძვლიანად ფლობდა ყველა ჰუმანიტარულ დისციპლინას. ზედმიწევნით იცოდა როგორც ანტიკური, ბერძნული, ისე საშუალო საუკუნეთა და ახალი ფილოსოფია. თავის ლიტერატურულ ნარკვევებსა თუ წერილებში ხშირად მიმართავდა ძველ ბერძნულ, რომაულ, აღორძინების ხანის ლიტერატურასა და ხელოვნებას. ფრანგული, ინგლისური, გერმანული, რუსული ლიტერატურის შედეგები მისთვის შთაგონების წყაროს წარმოადგენდა. 1903 წელს უმაღლესი განათლების მისაღებად იგი გაემგზავრა გერმანიაში. სწავლობდა ლაიფციგის უნივერსიტეტში. 1910-1913 წლებში გერონტი ქიქოძე ცხოვრობდა ბელგიაში და სწორედ 1910 წლიდან ბრიუსელში დაიწყო მისი ლიტერატურული მოღვაწეობა. იგი ცნობილია, როგორც ბრწყინვალე მთარგმნელი. მან თარგმნა წიგნი „ტრისტანისა და იზოლდასი“, ანატოლი ფრანსის „ღმერთებს სწყურიათ“, სტენდალის „იტალიური ქრონიკები“, „წითელი და შავი“, ბალზაკის „შაგრენის ტყავი“, ლერმონტოვის „ჩვენი დროის გმირი“ და სხვა არა ერთი, ლიტერატურული თუ პოლიტიკური ხასიათის ნაწარმოები.

გერონტი ქიქოძე იყო კრიტიკოსი და ლიტერატურათმცოდნე, რომელიც ცდილობდა ევროპულ სააზროვნო ტრადიციებზე დაყრდნობით გაეაზრებინა ქართული ლიტერატურული პროცესი.

ილია ჭავჭავაძის პიროვნებისა და შემოქმედების შესახებ იგი გვესაუბრება რამდენიმე წერილში: „ილია ჭავჭავაძის პორტრეტისათვის“, „ქართული კულტურის ტრადიციები და ილია ჭავჭავაძე“, „მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, „ილია ჭავჭავაძე“, „ტრაგიკულის გრძნობა ქართულ პოეზიაში“, „პოეზია და სინამდვილე“.

ურიგო არ იქნება, თუ საუბარს დავიწყებთ მისი ლიტერატურული წერილიდან „ილია ჭავჭავაძის პორტრეტისათვის“, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია, აიხსნას ილიას ფენომენი, როგორც საზოგადო მოღვაწის, მწერლისა და პიროვნების. შეგვიძლია, რამდენიმე პუნქტად ჩამოვავალიბოთ ისინი.

1. „ქართველი „განმანათლებელი“, თერგდალეულნი, როგორც მათ ლიტერატურულმა მოწინააღმდეგეებმა უწოდეს, წინაპრებივით სამხრეთისკენ კი არ მიდიოდნენ, ღვთისმეტყველების, რომაული უფლების ან ბერძნული ფილოსოფიის შესასწავლად ან ფახრედინ გურგანელის და ნიზამი განჯელის პოეტური მეტყველების გასაცნობად, არამედ ჩრდილოეთისკენ, რუსეთის ყამირ ნიადაგზე ახლად გადმონერგილი ევროპული მეცნიერების და სიტყვაკაზმული მწერლობის ასათვისებლად, ამ თერგდალეულთა რაზმში ილიას მეთაურის ადგილი უჭირავს.

2. ქართველ მწერლებს შორის თავდაპირველად ბედს ისე თითქო არავინ არ გაუნებივრებია, როგორც ილია გაანებივრა, და თუ მისი ცხოვრების გზა ტრაგიკულად არ შეწყვეტილიყო, ის საერთოდ მზიანად ჩაითვლებოდა.

3. თუ ყველაზე უფრო სულის გამომწრთობი სიყვარული ისაა, რომელიც ადამიანს მშფოთვარე ღამეებში ესიზმრება, ასეთი სიყვარული ილიას ჩააგონა ახალგაზრდა ჩაიკოვსკის ქალმა.

4. მან სიკვდილამდე შეინარჩუნა როგორც ხასიათის მთლიანობა, ისე აზრის სიმახვილე, რომელიც დღეს შეიძლება არა ნაკლებ დასაფასებელია, ვიდრე მისი მხატვრული სახეები.

5. არაფერი ადამიანური უცხო არ იყო მისთვის. ცნობილია, რომ ის ადვილად ვერ ითმენდა შეპასუხებას, თუმცა, თავის თანამედროვეებშიც და წინაპრებშიც ყველაზე მეტად ხასიათის სიმტკიცესა და ქედის მოუხრელობას აფასებდა. ის ყოველთვის სამართლიანი არ იყო თვისი მოწინააღმდეგეებისადმი.

6. მთელი მისი შემოქმედებისა და მოღვაწეობის უდიდესი საკითხი მის სიცოცხლეში გადაუჭრელ საკითხად დარჩა“ [1, 122-125]. წერილს გერონტი ქიქოძე ასრულებს ციტატით ილია ჭავჭავაძის პოემიდან „აჩრდილი“, სადაც იკითხება კავკასიის თავისუფლებისა და ერთიანობის იდეა. წერილი დათარიღებულია 1936 წლით.

წერილში „ქართული კულტურის ტრადიციები და ილია ჭავჭავაძე“, ავტორი ამბობს: „მხატვრული სიტყვის ოსტატებს შორის საქართველოში რუსთაველის შემდეგ შეიძლება არავინ არ არის ისე პოპულარული, როგორც ილია ჭავჭავაძე. მათ ერთმანეთისაგან შვიდი საუკუნე ჰყოფს, მათი მოღვაწეობა სხვადასხვაგვარ კულტურულ და პოლიტიკურ ატრმოსფეროში მიმდინარეობდა; სხვადასხვაგვარია მათი მსოფლმხედველობა, მათი პოლიტიკური იდეები და ზნეობრივი ფიზიონომია. შოთა რუსთაველი ილია ჭავჭავაძეს დიდად სჭარბობს მხატვრული შემოქმედების ძლიერებით, აზროვნების სიღრმით, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ლიტერატურის ევოლუციაში მათ რამდენიმედ ანალოგიური როლები შეასრულეს. რუსთაველის მსგავსად ილიამაც ქართული სალიტერატურო ენის რეფორმა მოახდინა: მან ის გაათავისუფლა არქაული, მწიგნობრული ნორმებისაგან და ხალხის სალაპარაკო ენას დაუახლოვა; რუსთაველის მსგავსად ილია ჭავჭავაძემაც ქართული ლიტერატურა გაათავისუფლა ნაციონალური კარჩაკეტილობისაგან, მან ქართული კულტურის ჯანსაღი ტრადიციები მოწინავე კაცობრიობის დიდ იდეურ მოძრაობას დაუკავშირა. მხოლოდ რუსთაველის დროს ყველაზე მოწინავე წინა აზრის და ბიზანტიის კულტურა იყო ილიას დროს კი დასავლეთ-ევროპის კულტურა“ [1, 126]. როგორც ვნახეთ, გერონტი ქიქოძე უმაღლეს შეფასებას აძლევს ილია ჭავჭავაძეს, როგორც მწერალსა და რეფორმატორს. თავისი მოღვაწეობით ადარებს მას შოთა რუსთაველს. თვლის, რომ მხატვრული სიტყვის ოსტატებს შორის საქართველოში რუსთაველის შემდეგ არავინაა ისეთი პოპულარული როგორც ილია, მათ ანალოგიური როლები შეასრულეს როგორც სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბების, ასევე ლიტერატურის ევოლუციის საკითხში.

გერონტი ქიქოძეს მიაჩნდა, რომ ძირითადი იდეა, რომელიც ილიას აზროვნებას ფლობს, არის იდეა ადამიანის გონების ძლევამოსილებისა და კაცობრიობის დაუსრულებელი პროგრესისა. ნაციონალური ინტერესებიდან

გამომდინარე, ილიას საჭიროდ მიაჩნდა კლასთა ბრძოლის შენელება და წოდებათა შორის „ჩატეხილი ხიდის“ აღდგენა.

გ. ქიქოძე განმარტავს, „ილია ამბობდა, ცარიელი უარყოფილობა, კრიტიკული აზროვნების დამოუკიდებლად, დიდი უაზრობაა, რომ ერთადერთი გზა ცდომილებიდან ჭეშმარიტებისკენ მიმავალი ჰოს და არას დაპირისპირებააო“ [1, 132].

„ჰუმანისტური და სოციალისტური აზროვნების ზეგავლენით ილია ჭავჭავაძეს პროგრესი წარმოდგენილი ჰქონდა არა როგორც მარტოოდენ ტექნიკისა და მატერიალური კეთილდღეობის გაუმჯობესება, არამედ როგორც ადამიანის გონებრივი ჩამორჩენილობისა და მორალური სიდუხჭირის გადალახვა და წინსვლა სრულქმნილი ადამიანობისა და სოციალური ჰარმონიისაკენ. თვით მომავალი წესწყობილება, როცა შრომას ბორკილები აეხსნება, როცა ცად მიღწეული მძლავრი კავკასიის ტომნი ერთი აზრით განდიდდებიან, ხოლო ქართველობის სახელი საამაყოდ ექნება საქართველოს ყოველ ერთგულ შვილს, ილიას წარმოდგენილი ჰქონდა, როგორც ჭეშმარიტების გულისათვის აღძრული ბრძოლის შედეგი, ეს იდეები მან პოეტურად გამოთქვა თავის „აჩრდილში“ [1, 132]. მკვლევარი კვლავ უბრუნდება „აჩრდილში“ დასმულ პრობლემებს, რადგან პოემაში ილია ეხება როგორც სოციალურ და ეროვნულ, ასევე ზნეობრივ საკითხებსაც. ილიასათვის მნიშვნელოვანია სრულქმნილ გარემოში სრულყოფილი ადამიანის არსებობის საკითხი, რაც ქრისტიანულ იდეალებთანაა დაკავშირებული მთელ მის შემოქმედებაში. გ. ქიქოძეს მიაჩნია, რომ ილიას პატრიოტიზმი ასკეტური ხასიათისა იყო და მოითხოვდა მსხვერპლთშეწირვას, „მაგრამ იყო ერთი დარგი, სადაც ილია შუა საუკუნეების ასკეტებს უახლოვდებოდა თუ თავისი იდეოლოგიით არა, ყოველ შემთხვევაში თავისი განცდებით; ეს იყო ეროვნული მოღვაწეობის დარგი. მისი პატრიოტიზმი ასკეტური ხასიათისა იყო. სამშობლოს სამსახური მას ისე ჰქონდა წარმოდგენილი, როგორც მსხველპთ შეწირვა. ის ამბობდა, რომ „ქვეყნად ცასა ღვთად მოუცია მარტო მამული“, როგორც მეზრძოლ პატრიოტს მას მღვიძარე სული ჰქონდა ექვთიმე მთაწმინდელივით.

ეს მღვიძარე პატრიოტიზმი სრულადაც არ გულისხმობდა სხვა ერების დაჩაგვრას ან უპატივცემულობას: ის მხოლოდ თავდაცვის იარაღი იყო“ [1, 133-134].

ვფიქრობთ, ძირითად რაც ქიქოძის წერილში იკითხება, გახლავთ ის, რომ „ილია ჭავჭავაძე მოწინავე ევროპულ აზროვნებას დაუკავშირდა თავისი ძირითადი იდეებით. ესაა იდეა დემოკრატიისა არა ვიწრო კლასობრივი, არამედ ფართო ჰუმანისტური და კულტურულ-ეთიკური გაგებით“ [1, 135].

მწერლის უდიდეს დამსახურებად მკვლევარს მიაჩნია ის, რომ ილიამ სალიტერატურო ჟანრების და ტიპების დემოკრატიზაცია მოახდინა. პეიზაჟის ერთ-ერთი საუკეთესო ოსტატად მიიჩნევს მას, რომელსაც წინამორბედთაგან მხოლოდ ბარათაშვილი და ორბელიანი, მემკვიდრეთაგან მხოლოდ ყაზბეგი და ვაჟა-ფშაველა თუ შეედრებიან.

1909 წელს გაზეთ „დროებაში“ გამოქვეყნდა გერონტი ქიქოძის ლიტერატურული წერილი „ტრაგიკულის გრძნობა ქართულ პოეზიაში“, სადაც იგი ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებას ნ. ბარათაშვილის პოეტური მემკვიდრეობის გვერდით განიხილავს. აღსანიშნავია, რომ ილიას პირველი შემფასებელი და კრიტიკოსი მისი თანამედროვე და თანამებრძოლი აკ. წერეთელი იყო. თავის წერილში „რამოდენიმე სიტყვა „ჩანგურის“ შესახებ მან პირველმა აღნიშნა, რომ: „ეგ თქვენი ნაქები და შემკული ბარათაშვილი და ჭავჭავაძე, სწორედ ერთს ტახტზედ სხდომის ღირსები არიან, ერთგვარი დამსახურება აქვს ჩვენს ლიტერატურაში ერთ გვართ დაუვიწყრები არიან, ერთის გაუწყვეტელის ჯაჭვით გადაბმულები ერთი მეორეზედ, ერთის უმეორესოთ გაგება ძნელია“ [2, 12].

ამით აკ. წერეთელმა ნათელყო, „რომ ბარათაშვილის შემოქმედების ძირითადი მოტივები სულიერი ობლობის, ადამიანის დანიშნულების, სიკეთისაკენ მარადიული სწრაფვისა მსჭვალავს ილიას ლირიკასაც“ [3, 25].

როგორც გ. ქიქოძე შენიშნავს, „და მართლაც, წაართვით ადამიანს მისი გრძნობები და თქვენ წაართმევთ და თან გაიყოლებთ მისი ადამიანობის უდიდეს და უმნიშვნელოვანეს ნაწილს - საძირკველს მისის თავისებურებებისას, მისის განუმეორებლობისას, მის სულიერ ბეჭედს, რომელიც ყველაზედ უფრო ასხვავებს და აცალკევებს მის „მე“-ს ამ ქვეყანაზე. ამოაცალეთ ნაპოლეონს დიდების სიყვარული, ბაირონს და ბარათაშვილს - მსოფლიო გოდება, შოპენჰაუერს - პესიმისტური სულიერი წყობა, რომეოს და ჯულიეტას - სიყვარულის სინაზე, განდეგილს - სარწმუნოებრივი გრძნობა და ხელში შეგრჩებათ სიწვრილმანე იქ, სადაც სიდიადე იყო, უფერულობა იქ, სადაც მრავალფეროვნება ბატონობდა,

უსახელო ადამიანი იქ, სადაც სახელოვანი და ბრწყინვალე პიროვნება იყო. პიროვნება კუნძულია, კუნძული ცხოვრების თვალუწვდენელ ზღვაში და მისი საზღვრები იწყება იქ, სადაც მისი გრძნობები იწყება“ [4, 33]. საფიქრებელია, რომ ლირიკაში „მე“ განსხეულდება ლირიკულ სუბიექტში, ლირიკული „მე“, ფსალმუნებიდან და ჰიმნოგრაფიიდან იღებს სათავეს.

„უდიდესი გენიოსები ყოველთვის სულიერ ობლობას, უთვისტომობას, ბრბოს გაუგებრობას თვლიდნენ თავიანთ უსაშინლეს სასჯელად. ი. ჭავჭავაძე ტირის არა თავის ტანჯვას, არამედ იმას, რომ ეს მისი ტანჯვა მამულისათვის არავის ესმის“ [4, 45].

„მაგრამ მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
 ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
 რომ შენს მიწაზედ, ამდენ ხალხში კაცი არ არი,
 რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი გავუზიარო“ [5, 119].

ამავე წერილში გ. ქიქოძე საკმაოდ ვრცლად განიხილავს ილიას „განდეგილს“. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ნარკვევში „მე-19 ს. ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, მკვლევარი საკმაოდ მცირე დროს უთმობს „განდეგილს“, როდესაც ილიას შემოქმედებაზე გვესაუბრება, ამგვარად ეს წერილი ერთგვარად ავსებს აღნიშნულ ნარკვევს.

„განდეილში“, როგორც გ. ქიქოძე აღნიშნავს, „გამოიხატა მთელი კაცობრიობის, ყოველ შემთხვევაში, სარწმუნოებრივი შეგნების ორი უმნიშვნელოვანესი ტიპის - ბუდიზმისა და ქრისტიანობის დამახასიათებელი ტრაგედია. ორივე სარწმუნოებას აერთებს სწორედ ის თვისებები, რომელთა მატარებელიც განდეგილია: ამაღლება ამქვეყნიურ მატერიალურ არსებობაზე. სიძულვილი სხეულისადმი მის მოთხოვნილებათა დათრგუნვა, მის ზრახვათა და ვნებათა უარყოფა, ცოდვად და წარწყმენდად მიიჩნევა თვით უდიდეს ადამიანურ გრძნობათა და მისწრაფებათა განყენება წუთისოფლის მაცდურებისგან და ნირვანის ან მარტდომარტო დაყუდების დადასტურება“ [4, 60].

ცხოვრებისაგან განდგომილი ადამიანი თვით ცხოვრებამ მონახა და მოსთხოვა პასუხი, „მშვენიერი ქალწულის სახით განდეგილის შეგნებაში ამოცოცდა მისი ბიწიერი „მე“, რომელიც მას სამუდამოდ მკვდარი ეგონა, მის გულისყურამდე

მიადწია სულმა დედამიწისამ, წარმტაცმა ხმამ, რომელიც მას ბარისაკენ იწვევს, უამბობს თუ რა ლამაზი, მომხიბლავი, მრავალფეროვანია წუთისოფელი“ [4, 66].

გ. ქიქოძე „განდეგილზე“ საუბრისას დასკვნის სახით აყალიბებს შემდეგ დებულებას: „განდეგილი რომ ზერელე გრძნობის და აზროვნების ადამიანი ყოფილიყო, ადვილად შესძლებდა საბოლოოდ დაეთმო თავისი ძველი იდეალი, შერიგებოდა ახალ ბედს და წყნარად დაბრუნებულიყო ბარში, რათა აქ მშვიდობიანად დაეღია დღენი თავისი ცხოვრების. მაგრამ მისი ტრაგიზმი სწორედ იმიტომაც აუცილებელი, რომ ეს თითქო რკინისაგან ჩამოსხმული პიროვნება ადამიანთა იმ ჯგუფს ეკუთვნის, რომელსაც იდეალი სავსებით ჰფლობს, რომელსაც იდეალი იმდენად აქვს სისხლსა და ხორცში გამჯდარი, რომ მისი დაკარგვა ინდივიდუალური არსებობის მოსპობას იწვევს.

განდეგილთან ერთად დამარცხდა ის იდეალიც, ის განუსაზღვრელი მსოფლმხედველობაც, რომლის უძლიერესი წარმომადგენელიც ის იყო: როგორც გოეთეს ფაუსტში, ისე აქ, პირველად ქართულ პოეზიაში, ქრისტიანულმა იდეალმა ქედი მოიხარა ჰუმანიტარული იდეალის წინაშე, რომელმაც ცალმხრივ ზეკაცობას, ასკეტურ წმინდანობას დაუპირისპირა იდეა ყოველმხრივ, ჰარმონიულად განვითარებული კაცობრიობისა და ადამიანის დანიშნულებად დასახა არა მზადება საიქიო ცხოვრებისათვის, არამედ ამქვეყნიური არსებობის გარდაქცევა მოქმედების მიზნად და სარბიელად, ეს დიადი ჰუმანიტარული იდეალი აკავშირებს ი.ჭავჭავაძეს ნ. ბარათაშვილთან და მასთან ერთად მეცხრამეტე საუკუნის საერთაშორისო ლიტერატურულ მიმდინარეობასთან“ [4, 69-70].

წერილის დასასრულს მკვლევარი განმარტავს ტრაგიზმის ხატვის საბოლოო მიზანს.

„ტრაგიკული გმირის ქცევაში ყოველთვის არის რაღაც განმასპეტაკებელი და აღმაფრთოვანებელი, უდიდესი ადამიანობის მატარებელი, ეს გრძნობა უფრო ნათლად გამოიხატა „ფიქრში მტკვრის პირად“, „მერანში“ და „დემეტრე თავდადებულში“, სადაც ტრაგიზმის განვითარება უთითებს იმ საქმის მომავალ გამარჯვებაზე, რომლის გულისთვისაც დაიღუპა ძლიერი პიროვნება“ [4, 75].

გერონტი ქიქოძის წერილი „პოეზია და სინამდვილე“ „სახალხო ფურცელში“ 1914 წელს დაისტამბა. აღნიშნულ წერილში ავტორი სიტყვაკაზმული მწერლობის განვითარებაზე საუბრობს და თვლის, რომ იგი იწყება ზეპირი სახალხო პოეზიით.

ეხება სახალხო პოეზიაში რეალიზმის ჩასახვის პირველ ცდებს და თვლის, რომ ამ ჩარჩოებში მომწყვდეული სინამდვილე ფართოდება კულტურის განვითარებასთან ერთად და აქ ფსიქოლოგიური რეალიზმი იჩენს თავს.

ვფიქრობთ, წერილის სათაური შერჩეული უნდა იყოს გოეთეს თხზულების „ჩემი ცხოვრება. პოეზია და სინამდვილის“ გავლენით. ეს თხზულება ხელმისაწვდომი იყო ქართული საზოგადოებისათვის, რადგან „გოეთეს „ჩემი ცხოვრება. პოეზია და სინამდვილე“ გახდა აკაკი წერეთის შთაგონების წყარო, როდესაც იგი „ჩემ თავგადასავალს“ წერდა“ [6, 80]. სავარაუდოა რომ, აღნიშნული ნაწარმოები გერონტი ქიქოძისთვისაც იქნებოდა ცნობილი.

ავტობიოგრაფიული თხზულების შესავალ ნაწილში გოეთე განმარტავს: რომ „ბიოგრაფიის მთავარი დანიშნულება სწორედ ისაა, რომ ადამიანი წარმოადგინო თავის ეპოქასთან კავშირში და აჩვენო, რამდენად მავნე ან კეთლისმყოფელია მისთვის დროება, როგორ შეიქმნა მან საკუთარი მსოფლმხედველობა, ან როგორ შეიძინა ადამიანის შეცნობის უნარი, და თუ ის ხელოვანი, პოეტი ან მწერალია, ეს ყველაფერი მის სულში როგორ აირეკლა და კვლავ გარეთ როგორ გადმოიფრქვა“ [7, 236]. ანუ, როგორ ხედავს მწერალი საკუთარ სამყაროს და მის გონებაში ირეალურთან შერწყმის შემდეგ როგორ აცნობს მკითხველს.

წერილში გერონტი ქიქოძე შენიშნავს, „ლიტერატურის განვითარება ბრძოლაა ესთეტიკური სინამდვილის გასაფართოებლად. დიდი მწერლები ამ ბრძოლაში გამოჩენილი სარდლების როლს თამაშობენ: ისინი ან ხელუხლებელ ციხეებს იღებენ, ან უკვე დაპყრობილ ნიადაგზე ახალ სიმაგრეებს აშენებენ“ [8, 164].

ამ მხრივ ქართველი მწერლებიდან მკვლევარი რუსთაველს, ბარათაშვილსა და ი. ჭავჭავაძეს ანიჭებს უპირატესობას.

„ყველაზე დიდი და პრინციპულად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი წინ, სინამდვილის დაპყრობაშია, რუსთაველის შემდეგ ბარათაშვილმა და ილია ჭავჭავაძემ გადადგეს. პირველი ძლიერია როგორც შემოქმედი, მეორე როგორც მეთვალყურე. მომავალ თაობათა ხსოვნაში პირველი იცოცხლებს როგორც დიდი მგოსანი, მეორე როგორც „ადამიანური დოკუმენტების“ შემგროვებელი.

„კაცია ადამიანსა“, „კაკო ყაჩაღსა“, „გლახის ნაამბობსა“, „ოთარაანთ ქვრივსა“ და სხვა უფრო პატარა ნაწარმოებებში ი. ჭავჭავაძე ჰქმნის ქართული სინამდვილის სარკეს. ეს სარკე არ არის ყველგან პირსწორე: ის ალაგ-ალაგ პირმეხრილია და

ამიტომ სინამდვილის უტყუარი სურათის მაგივრად ხშირად დაგრძელებულ ფიგურებს იძლევა. ელემენტები სინამდვილიდანაა აღებული, მხოლოდ მათ შორის პროპორცია არ არის დაცული, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ამ დიდი სარკის ზედაპირზე ბევრად მეტი საგანი გამოსჭვივის, ვიდრე ზოგიერთი ოსტატის გალაქულ და გამალამინებულ დაზგაზე“ [8, 166-167].

გერონტი ქიქოძე თვლის, რომ ილიას პოეზიას, სამშობლოს უახლოესი სინამდვილე უდევს საფუძვლად, თუმცა „ბაზალეთის ტბა“ უკვე სცილდება რეალისტური ლირიკის საზღვრებს, აქ თვითეული საგანი ნიშნავს არა მარტო იმას, რაც არის, არამედ იმასაც რაც მის უკან იმალება. ესაა უმშვენიერესი ნიმუში სიმბოლური პოეზიისა, იმიტომ რომ იდეები და პრობლემები აქ გადმოცემულია არა განყენებულ ცნებებში, არამედ უბრალო მხატვრულ სურათებში“ [8, 169].

გერონტი ქიქოძის მიერ თავის ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებში ჩამოყალიბებული თვალთახედვა ილიას ფენომენის შესახებ მნიშვნელოვანია, აქტუალურია დღესაც და ეხმიანება თანამედროვეობას.

ლიტერატურა:

1. Kikodze Geronti, Collection in 3 Volumes. Vol., I, Tbilisi, 1963 (in Georgian).
2. Tsereteli Akaki, Collection in 5 Volumes, Vol., IV, 1990 (in Georgian).
3. Vardoshvili Eka, Religiuri nakadi Ilia Chavchavadzis lirikashi, Tbilisi, 2003 (in Georgian).
4. Kikodze Geronti, Collection in 3 Volumes. Vol., II, Tbilisi, 1964 (in Georgian).
5. Chavchavadze Ilia, Collection in 20 Volumes., Vol., I, Tbilisi, 1987 (in Georgian).
6. Vardoshvili Eka, Axali kartuli literature da evropuli mcerloba, Tbilisi, 2018 (in Georgian).
7. Goethe, „Chemi cxovreba. Poezia da sinamdvile“, Jurnal: „Saunje“, N1 (112), Tbilisi, 2000 (in Georgian).
8. Kikodze Geronti, Werilebi, eseebi, narkvevebi, Tbilisi, 1985 (in Georgian).

**FROM LITERARY – CRITICAL THOUGHT OF GERONTI
KIKODZE**

Eka Vardosvili

PHD in Philology Associated Professor, Educational-
Scientific Institute of the History of Georgian Literature,
IV. Javakhishvili Tbilisi State University
E-mail: eka.vardoshvili@tsu.ge

*Presented by Institute of Language, History and Literature at the Tskhum-Abkhazian
Academy of Sciences*

Abstract. During Geronti Kikodze’s scientific researches he relied on thoughts of West-European writers and philosophers. He was a brilliant translator, critic and theorist of literature.

He speaks of Ilia Chavchavadze’s personality and works in the following letters and essays: “Ilia Chavchavadze for a portrait”, “Traditions of Georgian Culture and Ilia Chavchavadze”, “Ilia Chavchavadze”, “Sense of tragic in Georgian poetry”, “Poetry and reality”, From History of Georgian Literature of 19th century”. G. Kikodze’s following provisions about Ilia Chavchavadze are significant: Ilia democratized literary genres and types. He considered Ilia to be the first Georgian writer who based poetry on the nearest reality of his homeland. Besides, Kikodze thinks that the majority of patriotic poems are of programmed character or they develop some definite subject. He considered “The Hermit” as the most abstract creations among Ilia’s works, the moral of which is completely clear, which is rejection of asceticism in the name of humanism. He also notes that Ilia as an artist became famous especially with his writings on social issues. In a letter dated on 1936 “Kartli, traditions of culture and Ilia Chavchavadze” G. Kikodze concludes: “Like Rustveli Ilia Chavchavadze freed Georgian Literature from national seclusion, he united healthy traditions of Georgian culture with a great ideological movement of advanced mankind. Only in times of Rustaveli culture of Asia and Byzantine was most advanced, but in Ilia’s times – culture of West- Europe” (G. Kikodze).

G. Kikodze’s viewpoint on I. Chavchavadze literary heritage is relevant and important even today.

Keywords: *Kikodze, Chavchavadze, Literary-critical letters, evaluations.*